

DÉR DEZSÓ

A KASSAI 20. HONVÉDZÁSZLÓALJ,
AVAGY EGY SIKERTELEN ALAKULATSZERVEZÉS
TÖRTÉNETE 1848–49-BEN

A KEZDETEK

A 20. honvédszászlóalj története Kassán kezdődött, éppen ott, ahol a 9. honvédszászlóaljé, a szabadságharc egyik leghíresebb alakulatáé, melynek rendhagyó veres sipkáját 1849 tavaszán, mint kitüntetést rendszeresítették a honvédseregben. E tanulmány témáját adó zászlóalj története azonban nem vált sikertörténetté, olyannyira nem, hogy a felállítás után néhány hónappal az alakulat katonáit egy másik honvédszászlóaljba sorozták be.

1848. szeptember 26-án Batthyány miniszterelnök az újonnan felállítandó honvédszászlóalj alakulási helyét meghatározó rendeletével a 20. zászlóalj toborzási helyének Sáros, Abaúj és Torna vármegyéket, törzshelyének Kassa városát jelölte ki. Az újoncok összeírása szeptemberben már mindenhol elkezdődött. Abaúj vármegye szeptember 14-én fejezte be az összeírást, ami alapján 2773 főt találtak alkalmasnak katonai szolgálatra. A szolgálat alól csak jogszabály adhatott felmentést; Abaúj, jelentése szerint így is 900-950 katonát tudott kiállítani, mindamelllett, hogy az állam a megyétől 700 honvéd újoncot kért. A központi vezetés emellett a vármegyéktől és a városoktól – a fegyverzet kivételével – a honvédek felszerelését is elvárta volna. Eperjes városa szeptember 13-án jelezte a belügyminiszternek, hogy törvény szerint elvégezték az újoncok összeírását, felszerelésüket 15 napon belül megoldják, Bártfa pedig október végére ígérte újoncai kiállítását. Abaúj a ruházat elkészítését 4-5 hétre becsülte, hivatkozva arra, hogy a vármegyében kevés a szakember. Kassa és Bártfa városa, valamint Komáromy József, Abaúj vármegye toborzási biztosa azonban az újoncok felszereléséhez pénzügyi támogatást kért. Mivel katonai szempontból igen fontos volt a zászlóalj mielőbbi felállítása, ezért a kéréseket a központi vezetés megpróbálta teljesíteni, a pénzügyminisztériumhoz továbbítva azokat a mielőbbi intézkedés érdekében. A költségeket emellett próbálták csökkenteni azzal, hogy Pestről utaltak ki ruházatot az újoncok számára.

Október 8-án Bárczay András őrnagy, a 20. honvédszászlóalj ideiglenes parancsnoka arra utasította Keresztesy Ferenc századost, hogy a Pesten kiutalt ruhákat vegye fel, és hozza azokat mielőbb Kassára. Az alakulat felruházása azonban nem ment zökkenőmentesen: Kossuth még november 28-án is arról tájékoztatta Nádosy Sándor ezredest, az Országos Nemzetőrségi Haditanács (a továbbiakban: ONÓHt) elnökét, hogy a 20. zászlóalj részére ruhákat utalnak ki. Az egységes ruházatról az őrmesterként a zászlóaljnál szolgáló Karsa Ferenc a következőket jegyezte le: „Eszmetársulatnál fogva, minthogy t. i. az emberi testet befedő minden nemű ruha darab közt, az eszméhez a sipka áll a legközelebb, tehát mi is márhogy olyan vitézek legyünk mint testvérünk a 9. zászlóalj, ...vörös sipkát varrattunk, mégpedig abban a szent hitben, hogy ha fejünket a 9. zászlóalj sipkához hasonló színű eszközzel fedezzük be, a vitéz – bátorságot is megszerezünk; hát mi is vörös sipkát varrattunk s ez idő szerint ez tette ki egész uniformisunkat”. A ruházattal való felszerelés problémája később sem oldódott meg. Karsa így emlékezett a december eleji állapotokról: „Két századra való legénység volt felruházva...de hogy mindenik század tehessen szolgálatot, tehát mindenik században volt néhány felöltöttetett legény, (az altisztek magok varrattak honvédruhát)”. A honvédek fegyverzetét az állam biztosította volna, ez azonban nem történt meg. Az újonc honvédeknek nem voltak fegyvereik; elvették hát a katonai nevelőintézeti hallgatóktól és a vármegyei hajdúktól: utóbbiaké, ... igaz, hogy kovás volt, de legalább nem fából volt, szurony is volt a tetején.” December elejére a zászlóalj egy lőfegyverrel felszerelt századdal rendelkezett, egy másik századot december 5-én fegyvereztek fel a 60. (Wasa) gyalogezred leselejtezett puskáiból. Az 1848. december 11-i budaméri ütközet előtt a 6 századból 4 századot csupán kaszákkal tudtak ellátni.¹

Emellett a képzett tisztek létszámában és jó néhány tiszt hozzáállásában is probléma mutatkozott: Pulszky Sándor alezredes, akit az Országos Honvédelmi Bizottmány (a továbbiakban: OHB) bízott meg egy hadtest felállításával a térségben, november 2-án arról számolt be Kossuthnak, hogy a zászlóaljhoz kinevezett tisztekből a megjelenési határidőig csupán 4 jelent meg, ami után Pulszky sorozatos előléptetéseket és kinevezéseket foganatosított „felső jóváhagyás reménye alatt”. Szeptembertől a 20. honvédszászlóalj ideiglenes parancsnokává Bárczay András nemzetőri őrnagyot nevezték ki, akit a parancsnoki poszton november 11-én – 1-jei hatállyal – Bányafy Ferdinánd őrnagy váltott fel. Szintén november 1-i hatállyal Keresztesy Ferencet, Sztankóczy

---

¹ *Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki, hadügyi és nemzetőri iratai I-II.* S. a. r. Urbán Aladár. Bp., 1999. II. kötet. 1628-1629. MOL ONÓHt 4556.; 5637., 6393., 6405., 9129.; Karsa Ferenc, 1993. 15-16., 27.

Andrást és Blum Rudolfot századossá, Grach Józsefet főhadnaggyá és Breitfeld Károlyt hadnaggyá nevezték ki. Azonban az ONőHt november végéig csupán Breitfeld kinevezést hagyta jóvá, ezért november 27-én Bányafy kérte a többi kinevezés mielőbbi megerősítését is. November 15-én még Bárczay őrnagy jelölte tisztii kinevezésre Péchy Tamást, akit az ONőHt hadnagyi kinevezésében 28-án erősített meg. November 6-án Pulszky utasítása alapján felállt a zászlóalj altiszti kara is. A tisztikarból december 5-én Sztankóczy századost a Nyíregyházán alakuló 43. honvédszászlóaljhoz vezényelték át; Grah József elvezénylését pedig maguk a zászlóalj tisztjei akadályozták meg azzal, hogy október 15-én írásbeli kérelmet terjesztettek az ONőHt elé az ügy érdekében.²

Az alakulat „fogyatékoságához” hozzájárult, hogy októbertől több egység elvezénylésére került sor. A zászlóalj 4. századát a Dessewffy Arisztid őrnagy vezetésével megbízott „Abaúj megyei tartalék sereg” állományába helyezték át, amely az OHB 2475/E számú rendeletére novemberben Pestre vonult. November 18-án Pándy Samu, a pesti hadmegye parancsnoka arról tájékoztatta az ONőHt-ot, hogy a 1019. számú rendeletnek megfelelően a zászlóaljból 158 fő a feldunai hadtest táborába indult. Az ONőHt a 20. zászlóalj állományából további 400 főt a 10. huszárezred tartalékszászádához vezényelt; a 400 főből azonban csak 122 fő érkezett a századhoz, ezért az ONőHt december 4-én a zászlóaljparancsnokságtól azonnali jelentést és intézkedést kért az ügyben. Ebben az állapotban találta a zászlóaljat Schlik beütése.³

KASSÁTÓL MISKOLCIG

December 6-án gr. Franz Schlik cs. kir. altábornagy közel 7000 ezer fős hadoszlopával tört be Sáros vármegyébe azzal a szándékkal, hogy a császári csapatok hadművelati terve értelmében elfoglalja Kassát, majd a magyar főváros irányába nyomuljon előre. Schlik csapatai már a beütés napján Bártfára értek, és Sáros vármegye északi részét ellenállás nélkül elfoglalták.

A magyar kormányzat elképzelése szerint a Schlik hadtest ellen felvonuló magyar erők gerincét a kassai hadmegyében alakuló honvédszászlóaljak – a 20. zászlóalj mellett a 19. (lőcsei), a 21. (ungvári), a 22. (miskolci), a 26. (egri) és a 42. (sárospataki) – alkották volna. Ezek azonban még december elején is az alakulás különböző állapotában voltak, s nem alkottak harcképes egységeket. Rá-

² MOL ONőHt 6670., 7380., 7532., 8363., 8575.; MOL HM Ált. 1848:10092.

³ Vö: Karsa Ferenc, 1993. 26.; MOL H 93 ONőHt 7801., 8571., 9406.

adásul a 22. zászlóaljra a szerveződő magyar „hadtest” vezetése nem számíthatott, mivel azt Kossuth november 30-án a máramarosi sóbányák védelmére rendelte. A környező megyék nemzetőrei sem voltak még jelen, és csak remélni lehetett, hogy mozgósításuk mihamarabb megtörténik.

A Schlik-hadtest betörésekor – néhány száz Sáros megyei nemzetőrt leszámítva – a csapatok csak papíron álltak rendelkezésre Pulszky alezredes számára, aki az ellenség előrenyomulása hírére „seregével” Eperjesre húzódott vissza; itt újabb 1800 fő csatlakozott hozzá. Ezek zömmel Sáros és Abaúj megyei nemzetkőrök voltak, illetve a 20. honvédzászlóalj 2 felszerelt százada. A 20. zászlóalj 2 századát a legtapasztaltabb századosok, Körmei Ferenc és Almásy Pál vezették. A Körmei század december 1-jén útnak indult Bártfára, az Almásy század pedig december 4-én hajnalban Eperjesre.⁴

Pulszky Eperjesről december 8-án vonult ki, az éppen kivonuló 20. honvédzászlóalj két századát azonban Irányi Dániel, Sáros vármegyei kormánybiztos megállította a városháza előtt. „A kiindulási parancsot nyert [eperjesi] nemzetőr-ség egy része ugyanis zajosan követelte a tanácstól, hogy a kiindulás alól fölmentessék. A tanács csakhamar ráhajolt, s megkeresni rendelte a főparancsnokot a fölmentés iránt, akkor midőn ez már elhagyta a várost, s másnap korán reggel az őrségnek is kimozdulnia kellett volna”. Irányi azonban elrendelte a honvédeknek a fegyverek megtöltését, majd a tanácsterembe rendelt egy tisztet és négy embert, majd azzal fenyegette meg a tanácsot, hogy hadifogolynak nyilvánítja valamennyiüket, ha fél óra alatt nem állítják ki a csapatokat. „Ez megtette hatását” – írta Irányi – „s én esti 9 órakor vagy 500 puskás nemzetőrrel kiindulhattam.”⁵

A magyar csapatok parancsnoka komolyabb ellenállásra csak a Kassa és Budamér közötti terepet tartotta alkalmasnak, de azt is csak haderejének jelentős létszámbeli növekedése esetén. Schlik még Eperjesen értesült Pulszky szándékáról, ezért erőltetett menetben nyomult előre, hogy még a beérkező erősítések⁶ előtt ütközetre kényszerítse a magyarokat.

A magyar csapatok előbb Szentpéterig vonultak vissza, majd a császári előőrs feltűnését követően Lemesán és Budamér között állapodtak meg. „Utóvéd és előőrs az Almásy század, erősítés a Körmei század és a lengyel légió”, – a

---

⁴ Karsa Ferenc, 1993. 27.; Dér–Hajagos 18-20.

⁵ Dér–Hajagos: 52. Vö.: Karsa Ferenc, 1993. 29-30.

⁶ Lásd: Dér–Hajagos 20-22.

⁷ Pulszky seregének legütőképesebb egységét a már harci tapasztalatokkal is rendelkező egy századnyi lengyel alakulat tette ki, Wladislaw Tchórznicki őrnagy vezetése alatt. Lásd: Kovács István: *A légió*. Bp., 1989. 117.

zöm a kaszás és flintás nemzetőrség és a 20. z. alj [zászlóalj] kaszával felfegyverzett négy százada. Legszélső őrszem az abaúji lovas nemzetőrség...”⁸

Miután a hajnali órákban feltűntek az ellenség csapatai, Pulszky seregét Budamér déli kijáratához vonta vissza. Bár a remélt alakulatok mindegyike (a 19., a 42. honvédszászlóalj, illetve a Borsod megyei nemzetőrszászlóalj) még nem érkezett meg, Pulszky az ellenség további előrenyomulása esetén az ütközet elfogadása mellett döntött. Egyrészt azért, mert a Budamér és Kassa közötti terepszakaszt tartotta a legalkalmasabbnak egy védelmi jellegű ütközetre, másrészt a további harc nélküli visszavonulás és Kassa feladása morálisan is rombolólag hatott volna Északkelet-Magyarország népességére.

Az éppen rendelkezésre álló magyar „sereg” helyzete azonban ebben a kritikus időpontban nemcsak a felszereltség, és a kiképzetlenség miatt tekinthető tragikusnak. A központi élelmezés is szervetlenséget mutatott, noha Pulszky már december 1-jén figyelmeztette Farkassányi Sámuel abaúj megyei és tábori élelmezési biztost a sereg ellátásnak szempontjairól, december 8-án pedig tájékoztatta a rendelkezésre álló csapatok létszámáról. „Mellékesen legyen mondva, bizony igen ránk fért volna már egy kis ennivalócska – ha csak egy kis prófunt vagy zab lepény képében, de a végzet másként volt megírva, mert bizony a negyedik napot is éhen szomjan kelle kihúznunk” – írta keserűen Karsa. Az élelmezést végül maguk a katonák oldották meg. Az őrmester naplójában így emlékezett vissza: „Éhségem és a század mind hangosabbá válni kezdő zúgolódása készítettek, hogy Koczák Pestát Korlátról, aki kondás bojtár professzióval volt törzskönyvbe beírva, előszólítottam hogy nézzen szét Budamérben mit lehetne ott ennivalónak szerezni? – Egy negyed óra múlva jelentí: van húsnak való, de kenyér nincs. – „Kenyer helyett” szól közbe Szabó Jóska, a kinyizsi juhász bojtár, – „jó lesz a káposzta – a’ meg van a kocsmá pincéjében”....Koczák Pesta és Szabó Jóska kellő fedezettel, egyik húsért, másik káposztáért, elmentek ... El nem hallgathatom azt a komikus esetet, hogy Koczák Budamérből két köpü méhet is hozott; s egyikkel a kocsmában kártyázó tiszt urakat, a másikkal az állásban adomákkal lakmározó és szunyókáló Körmey századot ajándékozta meg. Koczáktól szép volt hogy tisztjeinek prezentet [ajándékot] adott, de a pajtásairól se feledkezett meg; de azt már képzelni lehet, hogy ugrándoztak szét az illető bajtársak, mikor a füsttől és világságtól nekizúdult méhek a szobát és állást össze-vissza dongták, s egynek az arcához csapódtak. Azt se tudom bizonyosan, vajon akik megmérhetetlen üres

⁸ Karsa Ferenc, 1993. 31.

gyomraikat, a jóllakás valódi gúnyjául, mézzel merészkedtek megtölteni, megköszönték-e Koczáknak jóakarátát, vagy a bekövetkezett gyomorgörcs zaklató fájdalmában, az isteni mindenhatóságot nem az ő megdorgálására kérték el a szentírásból.”⁹

December 11-én a magyar csapatok Kassától közvetlenül északra álltak fel; a 20. honvédszászlóalj a jobbszárnyon, a kassai országúton és annak két oldalán foglalt állást, a jobbszárnyat a zászlóalj parancsnoka, Bányafy Ferdinánd őrnagy vezette. A zászlóalj Körmei-féle százada a kassai országút nyugati oldalán csatárláncban várta a támadást, mögötte állt az Almásy-féle század. Az országúton állt a zászlóalj egy kaszával felfegyverzett százada, ágyúfedezéken két másik kaszás század, a negyedik, szintén kaszával felfegyverzett század tartalékként az országúton, egy ágyútelep mögött helyezkedett el. A Budamérből kibontakozó császári gyalogság elsőként a Körmei-féle századot közelítette meg, amely két háromfontos ágyúval visszaszorította azokat. Erre a császári tüzéség, hat- és tizenkétfontos ütegét előrevonva, löni kezdte a magyar harcvoznalat, visszavonulásra kényszerítve a háromfontosokat. Az ágyúk fedezékbe vonulása után a jobbszárny átkarolására megindult a császári lovasság támadása. Miután a jobbszárny biztosítására rendelt abaúji lovasság túl korán adta fel az állását, a császáriak első próbálkozása sikerre vezetett. A jobbszárny szétesett. Karsa a 20. zászlóalj megfutamodását a következőképpen írja le: az ütközet elején a tisztek különböző ürüggyel elhagyták a csapatot, ezt követően a csatárláncokra bomló századok lövöldözve hátráltak (már amelyiknek volt lőfegyvere), majd megfutottak. Szerencsére időközben megérkezett a csataterre a 42. és a 19. (szepesi) honvédszászlóalj, utóbbi jelentős számú megyei nemzetőrrel együtt. A szepesiek három ágyúval néhány órára feltartóztatták az előre nyomuló császáriakat; ezáltal a maradék sereg időt nyert Kassa kiürítéséhez, a tüzéségi és egyéb felszerelés Miskolcra való indításához.¹⁰

A szepesiek visszavonulását követően egy század császári könnyűlovas, megkerülve a magyar hátvédet, délnek vette az irányt, hogy elfogja a Miskolc felé útnak indított ágyúkat, illetve a lőpor- és lőszerszállítmányokat. Csakhamar sikerült beérniük Bárcánál egy lőporral és fegyverekkel megrakott szekeret, s a hátvédet alkotó alig száz főnyi gyalogságot. Az utóvéd zömét a lengyelek alkották, s hozzájuk csatlakozott a 20. zászlóalj néhány, a századuktól eltévedt katonája – köztük az általunk is ismert Karsa őrmester is. A magyar

---

⁹ Idézetek: Karsa Ferenc, 1993. 31-33.; Dér-Hajagos 39-40, 47-48.

¹⁰ Az ütközetről: Dér Dezső, 2001. 109-111., 130. Dér-Hajagos 22., 61; Karsa Ferenc, 1993. 35-40.

csapat a bárcai kocsmánál előnyös védőállásból, 20 lépés távolságból sortűzet adott le a könnyűlovasokra, amelynek következtében 18-an holtan buktak le lovukról, köztük parancsnokuk, Concoreggio őrnagy, Schlik tábornoki főnöke, Scudier százados fogságba került. Ezt követően az utóvéd akadálytalanul folytathatta útját Szina, illetve Miskolc felé.¹¹

A vereség komoly problémát okozott az OHB számára. Egyrészt, mert a hadtest szétverésével a császáriaknak nyitva állt az út Miskolc, illetve Pest irányába; másrészt, mert minden pillanatban várható volt a Windisch-Grätz vezette császári főerők betérése a Duna mentén. Ezért, a térségben kialakult helyzet fontosságát hangsúlyozva az OHB két tagját, a környéket jól ismerő Szemere Bertalant Északkelet-Magyarország teljhatalmú kormánybiztosává, Mészáros Lázár hadügyminisztert pedig a hadtest parancsnokává nevezte ki, hogy a hadtest, illetve az alakulatok újjászervezése a lehető leggyorsabban és leghatékonyabban menjen végbe.

KÍSÉRLETEK A ZÁSZLÓALJ MEGSZERVEZÉSÉRE

Létszám

A 20. zászlóalj az ütközetben bekövetkezett felbomlás után szétesett. A két felfegyverzett század maradványai a Tarca folyó völgye mentén húzódtak vissza Miskolc felé. Néhány honvéd a nagy kavargásban végül a lengyel csapattal vonult vissza; a kaszával felfegyverzett századok közül a lengyelekkel tartó Karsa Hidasnemetit követően, a miskolci országúton találkozott egy századdal, amelyik az ütközetben az ágyúk fedezetét látta el. A létszám leapadt, mivel „a sárosiak még az ütközet előtt elszöktek, az ütközet után meg az abaújiak közül is sokan a „dulce natale solum”¹² kebelére siettek”. Szemere kormánybiztos december 17-i, az OHB-nak írt jelentésében még 300 kassai honvédról tett említést, a hadtest másnapi állománykimutatásában azonban már a 20. zászlóalj 380 felfegyverzett és 290 fegyver nélküli honvéddal, Miskolc állomáshellyel szerepelt, azzal a megjegyzéssel, hogy a zászlóaljhoz további 183 ember fog érkezni. A december 19-i kimutatás alapján a zászlóalj létszáma 876 fő volt, amelyből szolgálatban állt 636 hon-

¹¹ Dér Dezső, 2001. 110.; Dér–Hajagos 70-71.; Karsa Ferenc, 1993. 45-47.; Kovács István: „...Mindvégig veletek voltunk” *Lengyelek a magyar szabadságharcban*. Bp., 1998. 118-127.

¹² Az édes szülőhely.

véd. A fennmaradt 240 katonából 42 főt vagy betegként, vagy mint szolgálatra egyébként alkalmatlannak említi a kimutatás, 189 fő pedig hiányzott a zászlóaljából. A hiányzó 180-190 honvéd hamarosan megkerült: Farkassányi Sámuel tábori élelmezési biztos még aznap jelezte a hadtestparancsnokságnak, hogy „a 20-ik zászlóaljhoz tartozó, eddig Botakonyban Keczer százados úr parancsnoksága alatt menekült 180 személyből álló csapat holnap, azaz Xber [december] 20-án ide Miskolcra fog érkezni”. Egy ugyanazon a napon kelt fegyvertári kimutatás 858 fővel regisztrálta a zászlóaljat. A december 20-i élelmezési kimutatás szerint a tisztikar 28 főből állt, az őrmesterek száma 12, zászlós 2 fő, a tizedesek száma 73, a zászlóaljnak emellett 1 dobosa volt, a közhonvédek száma pedig 753 főt tett ki, ami összesen 868 főnyi legénységet mutatott. 21-én a zászlóalj felszerelési kimutatása szerint a tizedesek, zászlóaljdobosok és közhonvédek száma 14 fővel emelkedett, az őrmestertől alacsonyabb rendfokozatú honvédek száma összesen 840 embert tett ki; az iratban az 1. század 200 fővel, a 2. 160 fővel, a 3. 134 fővel, a 4. 164 fővel, az 5. 92 fővel, végül a 6. 90 fővel szerepel. December 22-étől már csak jelentéktelen változások mutatkoztak a létszámban, elsősorban azok is a különböző átvezényléseknek voltak tudhatók: a főparancsnokság 22-i utasítása értelmében a zászlóaljtól 9 főt átirányítottak a szekereszkarhoz, 23-án a hadtestparancsnokság a zászlóaljnál lévő 36 lengyel honvédet ideiglenesen Tchorznicki őrnagy parancsnoksága alá rendelte, egy 24-i utasítás alapján pedig a zászlóaljhoz osztották be a Borsod megyei újoncok egy részét. A hadtest december 25-i létszámkimutatásában még a 20. honvédzászlóalj 800 fővel szerepel, de már egy, közvetlenül az 1849. január 4-i kassai ütközet előtt keletkezhetett, a hadtest harcrendjét tartalmazó irat a zászlóaljat 1000 fővel tünteti fel a létszámkimutatásban.¹³

A kassai vesztes ütközetben a zászlóalj 30 fős veszteséget szenvedett; mindamellettt még január 14-én is az alakulat létszámának közel fele hiányzott a miskolci táborból. Karsa visszaemlékezése szerint a Mészároost váltó, új hadtestparancsnok, Klapka György ezredes a zászlóalj gyakorlatilag alig használható katonáit – a karabéllyal felfegyverzeteket, illetve a betegeket – Fáy György hadnagy vezetésével Debrecenbe küldte. A csonka zászlóalj január közepétől a hasonló problémákkal küzdő 42. honvédzászlóaljjal együtt szerepelt a kimutatásokban. A 20. zászlóalj létszámát a későbbiekben sem sikerült feltölteni; egy január 28-i kimutatásban a két zászlóalj összevonva is csupán 700 fővel rendelkezett, amelyet 6 századra osztottak be. Egy február 10-i harcmen-

---

¹³ HL 1848-49. 6/444., 7/223.; Karsa Ferenc, 1993. 54., 57.; Dér–Hajagos 89., 91., 110., 113., 114., 147., 162., 181., 247. Utóbbi vö. Dér Dezső, 2001. 128-129.

di kimutatás szerint a 20. zászlóalj 3 századot tett ki, és 360 főt számlált. Ezt az adatot több, közvetlenül a tokaji ütközetet követően keltezett levél is megerősíti. Február elején a csapatok átszervezésére került sor, hiszen a 20. zászlóaljhoz hasonlóan több alakulat létszáma nem volt megfelelő. Ezek közül az 52. honvédszászlóalj létszámának rendezését többek között úgy oldották meg, hogy február 3-án kötelékébe helyezték át a 34. gyalogezred egy századát, ezt követően pedig összevonták a 20. zászlóalj maradványaival.¹⁴

Ruházat

A 20. honvédszászlóalj egységes ruházatát az alakuláskor – Karsa szerint – a veres sipka jelentette. Egy december 21-i felszerelési kimutatás alapján, ha egyszerűen fogalmazunk, akkor azt mondhatjuk: a 840 honvéd több mint felének hiányzott a kincstári „ingje, gatyája”; tehát csak annyi ruha volt rajtuk, amennyit otthonról hoztak magukkal. A már említett, 20-án a táborba érkező Keczer-féle század felszereltségéről Farkassányi kormánybiztos a következőket jegyezte le: „Tájékoztatóként mondhatom, hogy ezen csapat még egészen felszerelésen, sőt ruhátlan is”. A központi vezetés a hiányosságokat igyekezett pótolni. A ruházati felszerelés megoldására Miskolcon létrehoztak egy katonai ruházati bizottságot, amely Almásy János igazgatása mellett Szemere Bertalan teljhatalmú kormánybiztos, illetve Farkassányi Sámuel élelmezési biztos irányítása alatt állt. A bizottság kezelte a különböző helyekről (elsősorban Pestről) érkező szállítmányokat, amelyeket a hiányosságok miatt azonnal kénytelen volt kiosztani a csapatok között. Szükség is volt a megfelelő ruházatra, mert a tél abban az esztendőben igencsak hidegre sikeredett. Karsa a december 28-i szikszói ütközetet megelőző estét a következőképpen írta le: „Rémítő hideg éjszaka. A tüzek körül úgy forgolódtunk, mint nyársra húzott libát forgatják abban a nevezetes preparációjában, melyben osztán világhírű jó eledellé válik. Alvásról szó se lehetett. Bakkancsainkat olyan közel toltuk a tűzhöz, hogy mielőtt lábainkal valami kis meleget közvetítettünk volna, már megégtek....Milyen jó szolgálatot tett itt hátunkon a borjú, mennyi hideget felfogott, azt csak az tudja, aki boldog volt azt hátán hordozhatni, mint már jómagam is. De hát a honvéd baka borjújára travestált riska tehén magzatjának édes anyja, büszke is lehetett arra, hogy magzatjának bőrét áldozta fel, a had marcona fiai hátának melegítésére!”¹⁵

¹⁴ Dér–Hajagos–Hermann 72., 94-95., 190., 216. 285.; MOL R 23. Henryk Dembiński iratai 3. k. No. 8.; HL 1848-49 12/38.

¹⁵ Karsa Ferenc, 1993. 15-16.; Dér–Hajagos 26., 133., 221.; az idézet: Karsa Ferenc, 1993. 67-68.

A 20. zászlóalj megmaradt századainak ruházati ellátása az 1849. január 4-i kassai ütközetet követően sem javult. Gedeon László őrnagy, dandárparancsnok, január 24-én Klapkához írt levelében bakancsokat kért a csapatok számára, január 25-én pedig – a csekély létszám mellett az állandó gyenge ellátásra, és a csapatok elszállásolásának folyamatos megoldatlanságára hivatkozva – kérte a dandár mielőbbi felosztatását. A 20. zászlóalj katonái között közvetlenül a január 31-i tokaji ütközetet megelőzően került sor némi ruhanemű – cserzetlen bőrködmönök – kiosztására „...így osztán jól kistafírozva, bátran neki néztünk a hidegnek, – mert biz eleddig igen fogyatékos vala a mi ruházatunk, úgy hogy az altiszteket kivéve, akinek áttillája volt, az köpönyeg nélkül hetykélkedett, akinek pedig köpönyege volt, csak gyanítani engedé, hogy tán áttillája lehetne”.¹⁶

Fegyverzet és lőszer

Fegyverzetét tekintve a zászlóaljat Budamér előtt két löfegyveres és négy kaszával felszerelt századra osztották fel. A december 18-i állománykimutatás 380 fegyverrel rendelkező honvédet tüntetett fel; a másnapi lőszertári kimutatás szerint a zászlóaljnak 426 löfegyvere volt, amiket Kassán és Eperjesen kapott, ebből Miskolcon csak 342 löfegyvert regisztráltak. A „különbség” feltételezhetően az ütközet utáni menekülés során vesztett el. A zászlóalj december 21-i felszerelési kimutatásában az 1. század 68 kovás, 12 gyukalapos (kiskupakos) és 120 gyutacsos fegyverrel, a 2. század pedig 129 kovás, és 16 gyutacsos fegyverrel szerepelt. Mivel a többi 4 század nem rendelkezett löfegyverrel, a teljes zászlóaljban összesen 345 fegyvert tartottak nyilván. Mészáros Lázár hadtestparancsnok másnapi, az OHB-hez írt jelentésében jelezte, hogy az aznap a táborba érkezett löfegyverekkel együtt a 20. zászlóalj már közel 600 fegyvert mondhat a magáénak.

A december 19-i lőszertári kimutatást vizsgálva azt látjuk, hogy a zászlóalj december 19-ig 73 puskát és 9 vadászpuskát adott be a fegyvertárba, cserébe 489 szuronyos, kovás puskát vehetett fel. Egy 21-i jelentés szerint a zászlóalj 197 kovás, 12 kapszlis (lőkupakos) és 136 gyutacsos fegyverrel rendelkezett. A hadtest 23-i fegyvertári kimutatása alapján a zászlóalj 22-én 82 különböző típusú puskát küldött be a fegyvertárba, és 23-án vehette fel a már említett 489 szuronyos kovás puskát. Még ugyanaznap a zászlóalj 2400 éles töltényt és 2500 lőkupakot, valamint 20 fegyvert adott át a Tchérczniczki alezredes vezette lengyel csapat számára. A 25-i fegyvertári kimutatás szerint a zászlóalj aznap 106 különböző típusú puskáért 106 szu-

---

¹⁶ Dér–Hajagos–Hermann 180; 190.; idézet: Karsa Ferenc, 1993. 103-104.

ronyos, kovás puskát kapott a fegyvertártól. A parancsnokság célja láthatóan az volt, hogy egyrészt a zászlóaljat minél több lőfegyverrel lássa el; másrészt egysége-sítse a zászlóalj fegyverzetét, és olyan lőfegyvereket válasszon, amelyekhez töltényt is bír szerezni, illetve alkalmasak a közelharcra (szuronyal elláthatóak).

Mivel azonban ekkor még mindig sokan nem rendelkeztek lőfegyverrel, Mészáros 27-én elrendelte a zászlóalj parancsnokságának: „...az itteni fegyvertárban létező néhány karabinokkal a fegyvertelen embereit ellátni minél előbb iparkodjék, jobb lévén ez is a meztelen kéznél, vagy egyéb haszontalan fegyvernél”. 28-án, a szikszói összecsapás előtt egy korábbi utasításra válaszul Bányafy jelentette a hadtestparancsnokságnak, hogy a zászlóalj 760 darab kovás puskával és 18000 tölténnyel rendelkezik. A zászlóalj ezzel már a 2 század helyett 4 fegyverrel ellátott, a harctéren bevethető századot tudott kiállítani.¹⁷

A kassai ütközetet követően komoly problémát jelentett, hogy – egyebek mellett – sok fegyver is odaveszett. A katonai vezetés és a kormánybiztosok elrendelték a polgári hatóságoknak, hogy az illetékességi területükön minden puskát haladéktalanul gyűjtsenek be, és küldjék azokat a miskolci táborba. Klapka január 17-én utasításba adta a dandárparancsnokoknak, hogy mielőbb tájékoztassák a táborokart az alakulatok rendelkezésére álló fegyver-, és lőszermennyiségről. Bár a kívánt kimutatásokat a legtöbb alakulat elkészítette, a 20. honvédszászlóalj kimutatásáról nem tudunk. Karsa visszaemlékezése szerint a kassai ütközetet követően megmaradt 3 század 240 embere csupán karabéllyal volt felfegyverezve, akiket Klapka a betegekkel együtt Debrecenbe küldött. Szemere ugyan január 19-én azt jelentette az OHB-nak, hogy „nincs katonánk, kinek ne volna szuronyos fegyvere”; mégis: Klapka január 30-án 2000 lő- „vagy ennek hiányában más” fegyvert volt kénytelen kérni az OHB-tól. A zászlóalj fegyverzettel való ellátása megállapításához az eddigi adatok felhasználása mellett a zászlóalj létszáma alapján következtethetünk, amely szerint az alakulat február elején 360 fővel rendelkezett.¹⁸

Élelmezés

Karsa visszaemlékezése nem véletlenül foglalkozik olyan sokat az akkori élelmezési viszonyokkal. A felszerelés mellett ugyanis a legnagyobb gondot az élelmezés jelentette, amelynek megszervezésére külön kormánybiztost neveztek ki. Farkassányi Sámuel élelmezési biztos minden dandár mellé kinevezett egy élel-

¹⁷ Dér–Hajagos 89., 91., 104., 110., 113., 114., 119., 133., 134., 148., 167., 187., 205., 216.; MOL P 295 A Görgey-család levéltára. b/50. fasc.

¹⁸ Dér–Hajagos–Hermann 34., 64., 119., 147., 154., 237.; Karsa Ferenc, 1993. 87.

mezési segédbiztost, illetve az ételmezési ügyek vitelére minden alakulatban megbíztak egy tisztet. A rendszer azonban nem megfelelően működött, ezért a napokig élelem nélkül maradt csoportok több esetben beszerzési akciókkal segítettek magukon. Az állandó nélkülözések miatt sokan még fegyvereiket is eladták némi élelemért vagy borért. A táborban lévő élelmiszerhiány miatt a hadtestparancsnokság úgy döntött, hogy a legénység kenyérbeli járandóságának felét pénzben is felveheti; ki-ki oldja meg maga az ételmezését. A fegyelmeztelenséget viszont Mézáros szigorú intézkedésekkel próbálta megakadályozni: december 21-én az ételmezés miatt mutatkozó kihágások megszüntetésére szólította fel a csapatokat, december 31-i napiparancsában pedig halálbüntetést helyezett kilátásba a fegyverüktől megválókkal szemben. De segítettek a környék lakói is az éhes honvédeken: „Dél volt, az egész Miskolc fehérsége gazdag szegény együtt, elárasztotta a tábornak, hozván magokkal jobbnál jobb főtt és sült ételt, és nemcsak gyomrainkat töltött meg, de a közelgő harc hősiesség megállására és hazafias érzületre tüzeltek a sereget.” – emlékezett vissza Karsa a szikszói ütközetet megelőző órákra. A 20. honvédszászlóalj december 20-i tagkimutatás¹⁹ szerint, amely csak a 4 felszerelt századot említi, az 590 honvéd 170 tagot alkotott. A zászlóalj ételmezési szükségleteinek aznapi kimutatása alapján a katonáknak – némi zsold mellett – 1 adag kenyér és fél adag hús járt minden napra. A tiszték már elegendő zsolddal rendelkeztek ahhoz, hogy ha éppen nem vendégeskedtek valahol, a saját étkezésüket külön is meg tudták oldani. A tiszték lovainak természetesen járt a kincstári zab és szénadag is. A hadtest december 25-i pénz- és ételmezési kimutatásában húsadagról már nem esett szó. Farkassányi egy december 30-án kelt, a hadtestparancsnokhoz írt levelében kitért a húsellátásra: „Végtére, adatnék tudtára a seregnek, hogy miután jelenleg húst ingyen kap, ez okból a húsról kiadni szokott 2 xr [krajcár] pengőpénz lehúzatik, s azt addig, míg húst kapnak, kikapni nem fogják, s ezt az illető parancsnokok ki ne fizessék”. Az ételmezés rendszerének csődjét mutatta, hogy a hadtest Kassa felé történő előrenyomulása közben a január 3-án Szakálra érkező, a 20. honvédszászlóaljat is magában foglaló Pulszky-dandárnak sem az ételmezését, sem pedig az elhelyezését nem készítették elő. Pulszky ezért jelezte a hadtestparancsnoknak, hogy amennyiben ez ügyben a megfelelő intézkedések azonnal nem történnek meg, úgy ellátásukat a csapatok maguk fogják megoldani.²⁰

A január 4-i kassai ütközetet követően, a hadtest másodszori újjászervezése

---

¹⁹ Az alakulatok ételmezési szempontból 3-4 fős kisebb egységet, úgynevezett tagot alkottak.

²⁰ Idézetek: Karsa Ferenc, 1993. 69., Dér-Hajagos 225.; Dér-Hajagos 27, 119, 129-130, 182, 225, 226., 244.; Dér Dezső, 2001. 115.

során sem sikerült megnyugtatóan rendezni az élelmezés kérdését, ami hozzájárult a fegyelem meglazulásához, és gyakran vezetett komolyabb kihágásokra is. Farkassányi élelmezési biztos ugyan a korábbiaknál szervezettebb alapokra kívánta helyezni az élelmezés rendjét, amellyel a főparancsnokság is egyetértett; az elképzelés megvalósítása azonban nem sikerült. Egyrészt Farkassányi január végéig sem kapta meg az élelmezési tisztek névsorát, ráadásul azok több esetben semmibe vették a kormánybiztos rendelkezését; másrészt Farkassányi olyan esetekben akarta a kifizetést megtagadni, amikor a katonai szolgálat indokoltta tette az élelmiszerek kifogásolt kiosztását. Az élelmezés januárban a január 22-i tarcali és 23-i bodrogkeresztúri ütközetek idején vált kritikussá. Gedeon őrnagy, akinek január közepétől a dandárjába tartozott a 20. zászlóalj is, január 22-i jelentéséhez a következő megjegyzést fűzte: „Az egész itt létező sereg tökéletesen el van gyengülve, nem evett semmit, úgy a lovak sem kaptak semmit, kérek estére mihamarabb rendet tenni”. Farkassányit még aznap este felszólította, hogy néhány mázsa szalonnát és pálinkát azonnal küldjön a táborába, mert a katonák 48 órája nem ettek főtt ételt. A zászlóalj ennek ellenére a másnapi, bodrogkeresztúri ütközetben derekasan helytállt, és egy szekér szalonnával, két szekér kenyérrel, és egy hordós borral megrakott szekérrel vonult el a harcterről. Úgy látszik, az ideiglenes „muníció” csakhamar elfogyott, mert már másnap Gedeon sürgősen kérte Klapkától az élelmiszerezés azonnali megoldását saját csapatai, illetve a Sulcz-dandár számára. A tokaji ütközetet megelőzően a zászlóalj már „rutinszerűen” maga oldotta meg a saját élelmezését. Szél János élelmezési felügyelő tiszt vélhetően január 31-én kelt kimutatása szerint minden csapat megkapta a maga szalonna- és boradagját, a Gedeon-dandár azonban, minthogy „szalonnát maga szerzett”, csupán a 3 hordónyi bor járandóságát vehette fel. De a bor – mint tudjuk – hamar elfogy, ha a katonának nemcsak az ellenféllel, hanem a hideg téllal is dacolnia kell. Az ütközet előtti estén Karsa őrmester édesapja érkezett a rakamazi táborba: „...megkezdődött a szíves látás, főztünk sütöttünk, Korda is hozott szeredást, meg pár kulacs nyíri vinkót. Nálunk is akadt végre valami, de utóvégre is a legényeknek is kellett egy-két pohár bort juttatniuk, elfogyott a bor. Rakamaz tökéletesen kiéve, még egy korty pálinkát se lehetett az egész faluban szerezni. Ekkor olyan történt, ami a hitetlenséggel határos, és a milyen csak magyar embertől telik, pedig ilyen és hasonló kalandok szabadságharcunk lefolyása alatt, nem egyszer történtek. Hát így esett: Szabó Jóska két kulacsot a nyakába akaszt és azt mondja: elmegyek én Tokajba borért.....Még hajnal előtt megérkezett Szabó a borral. Beszélte, hogy a város tele van némettel, de azért tekergett valahogy a szőlők felől Endre bátyámhoz, aki iszonyú félelmek közt, – mert nálla is ott tivornyáztak az osztrák tisztek – megtöltte a kulacsokat. A bor hát

valahára megérkezett. Valamennyien kászálódni kezdtünk, és a Szabó Jóska hozta bort azonmód megittuk”.²¹

Egészségügy

A 20. honvédszászlóaljnál egy december 21-i jelentés szerint Lengyel Endre és Lechniczky József orvosok teljesítettek egészségügyi szolgálatot. A hadtest igazgató főorvosi tisztét december második felében Flór Ferenc főorvos látta el, akit korábban az északkeleti országrész katonai kórházainak a rendezésére küldtek ki. Megszervezte a miskolci katonai kórházat is; a kórház működésének kezdetén az alakulatok orvosai látták el az orvosi szolgálatot, amelynek kapcsán a hadtestparancsnokság 21-én külön utasítást adott ki az alakulatok parancsnokainak.

Flór december 25-i, a hadtestparancsnokságnak írt jegyzékében felsorolta a csapatok orvosainak feladatait:

„A táborba szállított zászlóaljok és csapatok orvosi személyzetének hagyassék meg:

1. Hogy a felügyeletökre bízott zászlóaljat vagy csapatot állomásról állomásra kísérve, azt engedelem nélkül el ne hagyják.
2. A legénység egészségi állapotát evidenciában tartsák, s erről pontosan jegyzőkönyvet vezetvén, az igazgató főorvosok hónaponként rendszeren egyszer, azonban rendkívüli esetek fölmerülésével többször is hivatalos tudósítást küldjenek.
3. Különösen ügyeljének arra, hogy a bujakór²²a legénység között el ne terjedjen, mire nézve hetekként kétszer nemcsak a legénységet, de a csapatokkal vonuló nőszemélyeket is megvizsgálván, a betegeket azonnal orvoslás alá vegyék, vagy a miskolci tábori kórházba utasítsák.

Ezen baj megelőzése végett, a miskolci hatóságok megkeresendőek lennének, hogy a városban tartózkodó csavargó nőszemélyeket összefogdosztatni, s a hatósági orvosok által megvizsgáltatván, a betegeket gyógyíttatni, az ilyeneket pedig hazájukba kísértetni szíveskedjenek. – Mert csak ilyenmű érélyes intézkedések által lehetend elejét venni azon veszteségnek, mely a bujakórnak nagyobb terjedelméből az összes katonai erőre, s így közvetve a hazára is szükségképp háramlani fog.”²³

²¹ Dér–Hajagos–Hermann 9-10., 168., 180-181., 190., 256.; Karsa Ferenc, 1993. 92., 97., 99., 103.; idézetek: Dér–Hajagos–Hermann 167., Karsa Ferenc, 1993. 104-105.

²² Szipilisz

²³ Idézet: HL 1848 – 49 6/443. Közli: *Saját kezébe, ott ahol...Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc Hadtörténelmi Levéltárban őrzött katonai irataiból.* Szerk. Farkas Gyöngyi. Bp., 1998. 21.; Dér–Hajagos 26., 130., 133., 188.

Az említett bujakór természetesen a 20. honvédszászlóalj tisztességes katonáit – így Bodnár Ferenc hadnagyot – sem kerülhette el: az említett személy még a január 22-i tarcali ütközet előtt ágyának esett. Karsa erről a következő kis történettel emlékezett meg: „Bodnárnak igen nagy – Miskolcon drága pénzen szerzett baja volt, – kértük maradjon el; nehogy gyávának tartsák, ha keservesen rakogatta is széjjel a lábait, nem akart elmaradni. Komáromy Laci az ágyon fekvő beteg gyógyítására vállalkozott, s kérdi a zászlóalj orvostól: nem volna-e jó a Bodnár szerfelett való gyulladására meleg umschlag [borogatás]? Az orvos (Lengyel Endre) egy hajszálnyit sem volt okosabb, se komolyabb ember Lacinál, hát igen komoly pofával helybe hagyta a javaslatot. Ez persze a tiszteknek, akik köztünk legyen, a hóbortos Bodnárral nem igen rokonszenveztek, igen tetszett, s így azután egész hajnalig Bodnár Ferire jártak (...azt meg szegényt a méreg majd megette, kardjával a közeledőkhöz szurkált, – de az se használt)”.²⁴

Tisztikar²⁵

A 20. zászlóalj tisztikara egy 1848. december 27-i kimutatás szerint a következőképpen állt fel:

Rang	Név	Észrevétel	Nap, melytől a rang adatott.
Őrnagy	Bányafy		1-ő November 1848
	Ferdinánd		Dto ²⁶
Segéd Hadnagy	Breitfeld Károly		
Századosok	Körmev Ferencz		1-ő Október 1848
	Almásy Pál		Dto
	Keczer Sándor		Dto
	Pavv Adolf	Pesten beteg	Dto
	Blum Rudolf	Csata óta hibázik ²⁷	16-ik November 1848
	Keresztesy Ferencz		Dto

²⁴ Karsa Ferenc, 1993. 90.

²⁵ A tiszti életrajzokat lásd: Bona Gábor, 2000.; Bona Gábor, 1988.; Bona Gábor I-III.

²⁶ Dettó, ugyanaz

²⁷ A december 11-i, budaméri ütközetből

Rang	Név	Észrevétel	Nap, melytől a rang adatott.
Fő-Hadnagyok	Miskolczy Sándor	Kassán maradt mint beteg	1-ő Október 1848
	Mecséry Ágoston		Dto
	Gróf Pletrich János		Dto
	Pongrácz Ferencz		Dto
	Grach József		16 November 1848
	Kalbász Kajetán		1-ő December
	Schmidt Károly		16-ik December
All-hadnagyok	Gázmán Károly	Csata óta hibázik	Dto
	Limbek Dienes		1-ő Október 1848
	Besenyey Ferencz	Csata óta hibázik	Dto
	Szent-Imrey Kálmán		Dto
	Kazinczy Bálint		Dto
	Brezovszky József	Tályán beteg	Dto
	Mohl Károly	Újhelybe beteg	Dto
	Hegymegi Samú		Dto
	Czuka Antal		16-ik Október
	Zámbory József		Dto
	Péchy Tamás		16-ik November
	Renn Pál		1-ő December
	Jászai Miklós		Dto
	Fáy György		Dto

Ez a december 28-i, szikszói ütközetet követően annyiban változott, hogy Keresztesy Ferenc százados „egészségügyi okok miatt” egy napra eltávoztatást kért. „Másnap Miskolcra érkezvén, e zászlóalj parancsnokának tudomására esett, hogy az említett százados úr, ki minden írásbeli jelentést tenni, vagy szabadsáért való folyamodást ide beküldeni elmulasztott, gyorskocsival Pestre elutazván, állomási helyét elhatta”. Blum Rudolf százados a budaméri ütközetet követően nem jelent meg a zászlóaljnál, ezért a zászlóaljparancsnok helyére Mecséri Ágoston főhadnagyot javasolta századosnak. Ehhez kapcsolódóan javaslatot tett Limbeck Dénes hadnagy főhadnagyi, illetve Karsa János őrmes-

ter hadnagyi kinevezésére is. December végén Almásy Pál százados kért 8 napi szabadságot betegségére hivatkozva, amelyet Bányafy 31-én terjesztett fel a hadtestparancsnokság felé. A január 4-i kassai ütközet előtt 29 tisztból 8 tiszt bizonyosan nem volt jelen a csapatánál. Az összecsapások – tisztelet a kivételnek – igen rossz hatást tettek a tisztekre: egyrészt, mert belőlük kerültek ki azok, akik legelőször hagyták ott a csatateret; Karsa őrmester visszaemlékezése szerint így lett belőle „parancsnok” a budaméri ütközetben. Másrészt azért, mert a tisztek az ütközeteket követően könnyebben betegedtek meg.²⁸

A 20. zászlóalj tisztikara január 4-ét követően folyamatosan változott. A zászlóaljparancsnok, Bányafy őrnagy 8 napra kért betegszabadságot, helyette Dessewffy dandárparancsnok január 13-án ideiglenesen Körmei Ferenc százados bízta meg a zászlóalj parancsnokságával. Bányafy 15-én már 4 heti szabadságot kért, amit Klapka jóváhagyott. Azonban Körmei is hamar megbetegedett: január 22-én a nyíregyházi kórházban találjuk; az ideiglenes zászlóaljparancsnokságot Mecséri Ágoston százados vette át. A nyíregyházi kórház betegei között találjuk Körmei mellett január 23-tól Zámor József hadnagyot, 31-től Kazinczy Bálint hadnagyot (valójában ekkor már főhadnagyot), február 1-től Pongrácz Ferenc százados (a borsodi önkéntesek parancsnokát) és 2-től Czapkay József hadnagyot. Czapkay nem maradt sokáig: február 15-én indult vissza a zászlóaljhoz; a többiek közül ekkor már csak Körmei és Pongrácz tartóz-

²⁸ A kimutatást közli: Dér–Hajagos 209.; HL 1848-49 7/13., 7/209.; Karsa Ferenc, 1993. 37-38. A „tisztelet a kivételnek” kitélt mindenképp fontos szerepettnünk. Még a 20. zászlóalj tisztjeiről igen lesújtó véleményt alkotó Karsa Ferenc őrmester is egy-két esetben kivételt tett, mint pl. Körmei százados esetében. A betegállományba vonulásoknál meg kell jegyeznünk, hogy bár a szimuláció általánosnak tekinthető, de akadtak „valódi” betegek is, pl. Paw Antal Adolf százados (az iratban Pavv néven szerepel) betegségében halt meg 1848 decemberében. Lásd: Bona Gábor, 1988. 460. Keresztesy Ferenc százados ügye a következőképpen alakult: mint láttuk január elején engedély nélkül hagyta ott az alakulatát, ezért Mészáros hadügyminiszter február 5-én vizsgálatot rendelt el az ügyben. Keresztesy májusban az abaúji kormánybiztos, június 10-én pedig a munkácsi térparancsnok, Bangya János őrnagy közbenjárásával a hadügyminisztériumhoz fordult, hogy századosi rangja megtartásával ismét harcolhasson a szabadságharc ügye mellett. Kérelmében arra hivatkozott, hogy bár december 30-tól hivatalosan is betegnek nyilvánítták – köszvénnel kezelték – nem kapott szabadságot, hogy kipihenhesse magát, ezért kérte felmentését január elején a hadtestparancsnoktól. A hadtesttől való eltávozását követően Munkácsra ment, ahol február 19-én a Bereg megyei és Munkács uradalmi főorvos alkalmasnak ítélte katonai szolgálat folytatására. Minthogy zászlóaljparancsnoka, Bányafy őrnagy egy január 15-i bizonyítványában Keresztesy megfelelő katonai helytállását igazolta, június 21-én Kazinczy főszázadosá nevezte ki a hadosztályánál alakuló magyar dzsidásosztályhoz. Bona Gábor 1988. 309.; MOL HM Ált. 1849:21042.; HL 1848–49 12/262.

kodott Nyíregyházán. Moll Károly hadnagy a kassai ütközet után eltűnt; január 16-án a hadtestparancsnokság utasította a zászlóalj vezetését, hogy amennyiben 8 nap alatt nem tér vissza a zászlóaljhoz „...meghagyatik helyette egy alkalmas egyént előléptetésre felterjeszteni, s az érdeket hadnagyot a létszámból végképp kihagyni”. A tisztikart elhagyta Breitfeld Károly segédtiszt is, akit – saját kérésére – január 9-én felmentettek a katonai szolgálat alól. A zászlóaljtól több áthelyezés is történt: Dessewffy dandárparancsnok Csuka Antal alhadnagyot főhadnagyi ranggal a Coburg huszárokhoz helyezte át, Pongrácz századost pedig január 15-én a borsodi önkéntes nemzetőrök parancsnokságával bízta meg. Január közepén a karabéllyal felfegyverzetekből és a betegek közül álló, Debrecenbe induló transzporttal együtt Fáy György hadnagy is elhagyta a zászlóaljat. Grach József főhadnagy a kassai ütközetben fogságba került; február 14-én szabadult ki, majd felügyelő tisztként folytatta pályafutását a kassai katonai kórházban. A hiányzó tiszteket a hadtestparancsnokság előléptetésekkel próbálta pótolni. Január 12-én a hadtestparancsnok – január 10-i hatállyal – Pongrácz Ferencet századossá, Limbeck Dénest főhadnaggyá léptette elő. Január 29-én Mézáros hadügyminiszter – január 16-i hatállyal – a 20. zászlóalj századosaivá léptette elő Schmidt Károly főhadnagyot, főhadnagyokká Kazinczy Bálint és Hegyemeghy Soma hadnagyokat, valamint Renn Pál segédhadnagyot; hadnagyokká Kaidl Fülöp, Kállai János és Tok Samu őrmestereket. A zászlóaljparancsnokság a kinevezésekről nyilván késve értesült, hiszen a tokaji ütközetet követően, február 3-i előléptetési felterjesztésében ismételten kérte Schmidt Károly századosi, Kazinczy Bálint és Renn Pál főhadnagyi, valamint Kállay János és Keidl (Kaidl) Fülöp alhadnagyi (!) előléptetését. Emellett a felterjesztés Jászay Miklós hadnagyot főhadnagyi, Ardényi Pál őrmestert hadnagyi, Karsa Ferenc őrmestert alhadnagyi előléptetésre javasolta. Mivel azonban a zászlóalj csupán 3 századból állt, a hadtestparancsnokság a sok előléptetési javaslatot indokolatlannak találta, és február 6-án arra kérte a zászlóalj vezetését, hogy a létszámnak megfelelően tegyen újabb javaslatot.

A tisztek „tiszthez nem méltó” viselkedéséről Karsa naplójában több történettel is megemlékezett; különösen kirívó esetnek számított Pletrich János százados február 3-i tokaji kihágása. Mecséry Ágoston ideiglenes zászlóaljparancsnok az esetről a következő jelentést tette: „Gróf Pletrich János zászlóaljbéli százados folyó hó 3-án estvéli 17 órakor századját öszveparancsolva, minden jelentés és engedelem nélkül Tokaj városába ment, ahol is a sóhivatali pénztárnokhoz berohant, s azonnal a hivatalban lévő pénzmennyiséget követelte, de minthogy ennek végrehajtására semmi felhatalmazást elő nem mutatott, megtagadtatott tőle, ekkor enni- és innivalót követelt, a háziakat rémü-

lésbe hozva garázdálkodásával, a háziúr többszörös kéréseire nem hajolva, azt tovább folytatta, mígnem végre Urbán Sándor őrmester többszöri felszólítására, hogy a kívül lévő legénység már eltörődve és fázva a visszatérést követelik, elment, de miután annyira lerészegedett, hogy visszatérésre képes nem vala, egy őrvezető és két honvédek által, egy a legközelebbi házba vezetett, hol is reggelig ott maradt, s így a véle elment legénységnek egy része hajnalba, más pedig hollétét nem tudva, reggelig várakozott utána, midőn is feltalálták, mintegy nyolc óraker véle érkeztek meg..”. Pletrich a jelentés hatására arra kérte hadtestparancsnokságot, hogy vagy mentse fel a szolgálat alól, vagy egy másik zászlóaljhoz irányítsák át. A parancsnokság végül egy kompromisszumos megoldás mellett döntött: Pletrichet az újonnan alakuló 20. honvédszászlóalj tisztjei közé rendelte.

A tisztikar folyamatos változása, és nem gyakran elégtelen hozzáállása ellenére a 3 század mind a január 23-i bodrogkeresztúri, mind a január 31-i toka-ji ütközetben derekasan helytállt; az előbbiről Sulcz Bódog őrnagy, az utóbbiról maga a hadtestparancsnok is megemlékezett az ütközetekről szóló jelentéseikben.²⁹

Kiképzés, tábori szolgálat

A zászlóalj katonáit gyakran rendelték különböző tábori szolgálatokra. December 22-étől 12 közlegényt egy tizedes vezetése mellett az ágyúk őrizetére rendelte a hadtestparancsnokság, ugyanazon a napon kelt utasítás alapján egy tizedest és 6 közlegényt a hadtestparancsnok lakásának őrzésére vezényeltek ki. A hadtestparancsnokság december 24-i utasításai szerint minden zászlóaljat két társzekerrel láttak el, amely szolgálat teljesítésére a zászlóaljból 1 tizedest és 4 embert, „kik a lóhajtásban használhatók”, a zászlóaljak társzekerekkel való ellátására megbízott Dessewffy Arisztid őrnagynak³⁰, további négy szekereszt pedig Friwisz Ferenc tüzérszázadosnak kellett átadni. Mészáros a csapatok mielőbbi harcbavethetősége érdekében a

²⁹ Dér–Hajagos–Hermann 35., 52., 56., 67., 99., 104., 138., 229., 250., 272., 292., 296. HL 1848-49 12/197., 12/201., 12/202., 12/262., 12/263., 12/38.; 13/53014/309. Karsa Ferenc, 1993. 92-98.; MOL HM Ált 1849:15353., 24252.

³⁰ Dessewffyt időközben Mészáros felterjesztette honvéd alezredessé történő kinevezésére, amelyet az OHB jóváhagyott. Alezredesi oklevelét december 26-án állította ki a Hadügyminisztérium. Lásd: Hajagos József: Dessewffy Arisztid, a vesztes ütközetek bajnoka. In: *Egy küzdelmes év katonái*. Szerk: Horváth László. Mátrai Tanulmányok, 1998. 28.

mindennapi gyakorlatokat már táborba érkezése után két nappal, december 20-án utasításba adta a parancsnokoknak: „...naponként reggel, és délután két naponként reggel, és délután két óráig fegyvergyakorlat tartassék, melyek alatt leginkább a töltésben, csatározásban, gomoly alakításban, gyors sorbeli összeállításban, tömegalakításban és hadi járásban, – mellyek elkerülhetlenül szükségesek – gyakoroltassék a sereg... A dobosok zászlóaljankint a köztök legügyesebbik által naponként legalább két óráig egy várostól távolabb eső helyen a szükséges dobolásban gyakoroltassanak... A legénység a maga mihez tartására alaposan betanítandó; és különösen az előrségi szolgálatban a legénységhez mért, és legszükségesebb dolgok tanítandók; (t.i. mihez tartás a tábor szemnél, az őrzékek megérkezése, és találkozása alkalmakor, az ellenség közeledtekor) végre az őrzékek mihez tartásában”. Mészáros 26-án utasította a dandárparancsnokokat, hogy másnap délután 3 órakor katonai szemlét tartsanak, és a csapataikkal a tömegalakítást és a lovasság elleni szuronyharcot gyakorolják. A 20. zászlóaljnál a folyamatos gyakorlatozás a honvédek is önbizalommal töltötte el: „Minden nap reggeltől estig, – kivéve 11 órától 1 óráig tartó étkezést és pihenést – , a tartó gyakorlatokon olyan erélyt és buzgalmat fejtettek ki tisztjeink, hogy két hét alatt meglepő taktikai ügyességre tettünk szert. Körmei különös gondot fordított a fegyver kezelésére, a bontakozásokra és a csatárlánc alakítására és tüzelésére.” – olvashatjuk Karsa visszaemlékezésében.

A 20. zászlóalj, a kassai ütközetet követően mind létszámában, mind felszereltségében elmaradt a hadtest többi alakulatától. Szemere egy január 15-i jelentésében a 20. zászlóaljat – a 42-ikkel együtt – a hadtest „legsilányabb” alakulataként emlegette. Nem csoda, hogy a zászlóalj a hadtest tartalékát alkotó Gedeon-dandár kötelékébe került. A zászlóalj leggyakrabban előrsi szolgálatot látott el; emellett egyéb, kiegészítő feladattal is megbízták: január 29-én éjszaka a Tiszán való átjárás érdekében a zászlóalj csapatait a tokaji híd megerősítésére rendelték, az utászkar kíségetésére. A dandár alakulatai január 31-én további felderítő szolgálatokat hajtottak végre, emellett megkezdték a befagyott Tisza jegének összetörését is. A sikeres tokaji ütközetet követően a 20. zászlóalj csapatait küldték ki előrsként az ellenség, valamint a környék felderítésére.³¹

---

³¹ Dér–Hajagos 106., 107., 116., 172., 191.; HL 1848–49 6/444.; Dér–Hajagos–Hermann 101., 153., 180., 235., 250., 256.; Karsa Ferenc, 1993. 61., 109–111.

RÉSZVÉTEL A HARCÍ CSELEKMÉNYEKBE

A szikszói összecsapás, 1848. december 28.

A szerveződő hadtestet december 22-ét követően két dandárra, két fél dandárra és több különítményre osztották fel. A 20. honvédszászlóalj a Pulszky Sándor ezredes által vezetett dandár kötelékében teljesített szolgálatot. A dandár az újjászervezett hadtest első próbatételében, a december 28-i, Szikszónál történt összecsapásban a településtől délre felálló hadtest centrumában, a szikszói hegyen helyezkedett el. A hadtestparancsnokság aznap utasította Pulszkyt, hogy a 20. zászlóalj 2 századát Keresztesy százados parancsnoksága alatt másnap Nagykinizsre rendelje, hogy egyesülve a jobbszárny lovasságával, az esetleges előrenyomulás esetében az ellenséget oldalba- illetve hátba támadhassák. A 20. zászlóalj fennmaradó századait 4 löveggel Felsőzsolcára rendelték, hogy a visszavonulás esetén a csapatokat fedezni tudják. Bár a magyar csapatok jelentős létszámfölényben voltak, az összecsapás a magyar fél visszavonulásával végződött. Az ütközet kimenetelét illetően megoszlottak a vélemények. Míg egyesek csaknem győzelemként állították be az csatározást, a legtöbben elégedetlenségüknek adtak hangot. Karsa a következőket írta erről: „...másnap már az is közszájonforgott, hogy az ütközet alatt Mészáros és Schlik találkoztak egymással. Ez persze nem volt igaz, és csak azért említem meg, hogy lássék, milyen bizalmatlanság vett erőt a hadtesten akkor, mikor éppen az ellenség hátrálását nyomon követve nyomultunk Kassa ellen”.³²

A kassai ütközet, 1849. január 4.

Mészáros az összecsapást követően úgy vélte, hogy Schlik továbbnyomulásra szánja el magát. A császári tábornok azonban látván a magyar túlerőt, és félve az ellene feltüzelt miskolci lakosságtól a visszavonulás mellett döntött. Mészáros Schlik visszavonulásáról értesülve és az OHB sürgetésére december 30-án megindult Kassa felé.

A magyar hadoszlop centrumát a Pulszky-dandár adta, amely 30-án Forrón állomásozott és január 3-ra az előcsapatával Szakálra érkezett; a dandárhoz tartozó 20. zászlóalj ekkor még Bocsárdon tartózkodott. Másnap reggel

³² Idézet: Karsa Ferenc, 1993. 67.; Dér-Hajagos 214.; az ütközetről: Borus József, 1975. 63-64.; Dér Dezső, 2001. 116-118., 131.; Dér-Hajagos 28-30.

a zászlóalj már a dandárral együtt Kassának indult. A felálló császári hadtest az országot két oldalán helyezkedett el, állásának kulcsa a nyugatra fekvő Akasztófahegy volt. Ennek megközelítését az előtte folyó, meredek partú Mislóka-patak is megnehezítette. Mészáros elképzelése szerint a Pulszky-dandárnak kellett támadnia a császári állás kulcspontja ellen. A dandár, amely a magyar hadtest harcrendjének centrumában helyezkedett el, átkelt a patakon és előrenyomult. A 20. zászlóalj előrenyomuló egységeit Kalbász Kajetán főhadnagy vezette. A centrumot megelőzően a balszárnyon a Perczel Sándor őrnagy vezette féldandár, a jobbszárnyon a Dessewffy-dandár lendült támadásba. A Perczel-féldandár egészen a város széléig jutott, azonban a császári tüzérség megállította a támadást. A tüzérségi tűz közepette Perczel csapatai megfutamodtak, magukkal rántva a rohamra induló centrum többi alakulatát is. Ráadásul a menekülés közben az ágyúk a Mislóka pataknál elakadtak, mire a tüzekek elvágták a lovak istrángjait, és az ágyúkat hátrahagyva menekültek. A 20. zászlóalj, a centrum többi alakulatának megfutamodása után Dessewffy alezredes parancsnoksága alá került. Dessewffy a zászlóaljat az Akasztófahegy elfoglalására küldött 42. honvédzászlóalj támogatására rendelte. A 42. zászlóaljat azonban egy fedezékben működő röppentyű-üteg meghátrálásra készítette, így Dessewffy is megkezdte a visszavonulást a csatatéren maradt alakulatokkal, a 20. és a 26. zászlóaljjal, illetve a 17. zászlóalj Szél János vezette századával.

„Zászlóaljunk vesztesége – a félóra hosszán tartott keresztűz dacára, halottakban nem haladta meg a harmincat. Nagyobb kárt tett benne a másodszer is elvesztett csata lehangoló hatása” – jegyezte meg Karsa. A hazáig futottak kivételével a magyar sereg január 5-én Forróig vonult vissza, másnap pedig Miskolcot és környékét szállta meg, a csatatéren maga mögött hagyva közel 200 halottat, 400 hadifoglyot, 10 ágyút és jelentős mennyiségű fegyvert, illetve felszerelést. A 20. honvédzászlóalj január 6-án érkezett Miskolcra. Nem volt érdemes a csapatoktól leszakadni a visszavonulás során, mert a Kassa környéki települések lakói „...köztök a Perenyiek is az elmaradozott honvédeket összefogdosták, és 2 pft-ért [pengő forintért] átszolgáltatták Schliknek”.³³

---

³³ Borus József, 1975. 64-66.; Dér Dezső, 2001. 119-125., 132., Dér-Hajagos 28-33., 214., 220., Karsa Ferenc, 1993. 66-75.; Idézet: Karsa Ferenc, 1993. 73, illetve 78. Utóbbit megerősíti egy január 5-i Schlik-jelentés is. Közli: Dér-Hajagos 257. A zászlóalj ütközetben való helytállásáról Mészáros hadügyminiszter is megemlékezett január 7-i napi parancsában, közli Dér-Hajagos-Hermann) 29.

A bodrogkeresztúri ütközet (1849. január 23.) és az azt megelőző hadmozdulatok

A vereség miatt a hadtestparancsnokságról leköszönő Mészáros Lázár helyére az OHB Klapka György ezredes nevezte ki, akinek a parancsnoksága alatt a január végi ütközetek meghozták a hadtest első győzelmeit. A 20. honvédszászlóalj a kassai vereséget követően Miskolcon gyülekezett; a zászlóaljat egyelőre a Dessewffy-dandárhoz osztották be. A hadtestparancsnokság január 14-én elrendelte, hogy a zászlóalj másnap induljon Gesztelyre, majd Zomborba, ahol a Bulharyn-dandár kötelékében teljesít a továbbiakban szolgálatot. Dessewffy még aznap értesítette Klapkát arról, hogy az ellenséges hadmozdulatok miatt a zászlóaljat saját dandárságához visszacsatolta és Ongára utasította. 17-én a zászlóalj Megyaszón állomásozott, ahol beosztották az újonnan felálló, Gedeon László őrnagy vezette dandárba. A dandár 18-án Felsődobszára ért, ahonnan az ellenség hadmozdulatai miatt Szerencs felé vonult vissza. Január 19-én Gedeon Megyaszón állomásozott; a főparancsnoki utasítás szerint a település és a Dessewffy-dandár jobbszárnyának védelmét kellett ellátnia. Csermelyi Lajos őrnagy, tábornoki főnök január 20-i jelentésében értesítette Klapkát arról, hogy a dandár 20. zászlóalját – a 42. honvédszászlóaljjal, 26 Württemberg huszárral és egy fél háromfontos üteggel-Zombor elfoglalására utasította. 21-én a zászlóalj Tarcalra vonult, az ütközet előtt a Tarcal és Bodrogkeresztúr közötti hegynyeret szállta meg. A zászlóalj a január 22-i tarcali ütközetben közvetlenül nem vett részt, annak megkezdése után Bodrogkeresztúr felé rendelték.³⁴

Másnap, január 23-án a zászlóalj ismét a szőlőkkel betelepített hegyre vonult. Ezen a napon Klapka a Bodrog mentén előrenyomuló császári hadoszlopot akarta megtámadni. Azonban az ellenség megelőzte őt: a császáriak reggel megszállták Kisfaludot, majd 8 óra körül támadást indítottak Bodrogkeresztúr ellen. A támadás kezdeti sikerei után az ellenséges különítményt a több irányból támadó magyar csapatok visszavetették. A Dom Miguel zászlóalj és a 17. honvédszászlóalj két százada csatárláncban vonult be Kisfaludra, amelyet a 43. honvédszászlóalj követte. Amikor a 43. honvédszászlóalj beért a településre, a harc éppen szünetelt; az osztrák csapatok ugyanis megkísérelték a császári egyenruhájukat viselő Dom Miguelek átállítását, a kísérlet azonban sikertelen maradt. A 43. zászlóalj közbelépésére a harc újból kirobbant: a zászlóaljjal puskatűz zúdult, miközben parancsnokuk, Kálnoky Antal százados fejét puskatussal zúzták össze. Ezt követően a zászlóalj katonái rendezetlenül elmenekültek a csataterrről. A válságos pillanatban

³⁴ Dér – Hajagos – Hermann 21., 98-99., 104., 122., 128-129., 142., 148-149.; Karsa Ferenc, 1993.: 91-92.

Sulcz Bódog dandárparancsnok a 20. zászlóaljhoz lovagolt, és szuronyrohamot vezényelt. Az ellenség ekkor már megszállta Bodrogkeresztúr szélső házait is. A zászlóalj szuronyrohama végül eredményre vezetett: először Bodrogkeresztúr felső végét, majd Kisfaludot is sikerült az ellenségtől megtisztítani. A veszteségek jelentősek voltak: Hegymeghy Samu hadnagy (valójában ekkor már főhadnagy) csapatát „halomra lőtték”; ráadásul a nagy ködben a 20. zászlóalj katonái véletlenül a császári egyenruhát viselő Dom Miguelekre is tüzet nyitottak. Mindezek mellett Sulcz Bódog őrnagy január 25-én kelt levelében igencsak elismerően nyilatkozott a zászlóaljnak, kiemelten a Keczer Sándor és Pletrich János századosok által vezetett 3. századnak a bodrogkeresztúri ütközetben tanúsított helytállásáról.³⁵

A tokaji ütközet, 1849. január 31.

A tarcai és bodrogkeresztúri győzelmeket követően Klapka előrenyomulást tervezett, ami alapján január 24-én a Gedeon-dandárnak Golopot kellett megszállnia. A hadtestparancsnok azonban híreket kapott a Schlik megerősítésére küldött Schulzig altábornagy vezette hadosztály megérkezéséről és a tiszafüredi átkelő veszélyeztetettségéről, ezért a visszavonulás mellett döntött: a 27-i tarcali haditanács határozata értelmében a hadtestet a Tisza mögé rendelte. Ennek megfelelően a Gedeon-dandár 28-án Rakamazon szállásolt be.

A dandár a január 31-i tokaji ütközetet megelőzően a Rakamaz és Tokaj közötti felső-bereki erdőt szállta meg, a Dessewffy-dandárral együtt a hadtest tartalékát biztosította. A január 31-i tokaji összecsapásban a 20. zászlóalj katonáinak is szerep jutott. A tűzvonalban lévő, az ellenséges gyalogság több rohamát is visszaverő 34. honvédzászlóalj lőszerkészlete az ütközet közben elfogyott; ezért kénytelen volt ideiglenesen visszahúzódní. Helyükre a Gedeon-dandártól érkezett erősítés, így került sor a 20. honvédzászlóalj bevetésére is. A zászlóalj a harc közben ismét derekasan megállta a helyét: erre utalt a hadtestparancsnok február 2-án, a tokaji ütközetről szóló jelentése is, amelyben nem mulasztotta el megemlíteni a zászlóaljnak a győzelemben szerzett érdemeit. A 20. honvédzászlóalj 31-én egész éjjel megtartotta állását a tokaji hídfővel szemben; az előőrsi szolgálatot éjfélig a zászlóalj látta el.³⁶

---

³⁵ Karsa Ferenc, 1993. 92-100.; MOL HM Ált. 24252. Az ütközetről: Borus József, 1975. 80-83.; Dér Dezső, 2002. 726-729.; Nagy Sándor: Két affér a felső-tiszai hadszíntéren 1849 januárjában. *Hadtörténelmi Közlemények* 1998/1. 172-193.

³⁶ Dér-Hajagos-Hermann 16-19., 177., 217., 272.; Karsa Ferenc, 1993. 106-107.; Az ütközetről: Borus 87-88.; Dér 2. 731-733.

EPILÓGUS

Amint azt említettük, a felső-tiszai hadtestnél február elején a csapatok át-szervezésére került sor; ennek során a 20. honvédszászlóalj egységeit az 52. honvédszászlóalj kötelékébe osztották be. A mi történetünk ezzel itt véget ér.

A 20. honvédszászlóalj azonban az átszervezéssel nem szűnt meg, hanem új-jáalakult. Klapka ugyanis a zászlóalj tisztikarának egy részét Debrecenbe küldte azzal az utasítással, hogy szervezzék újjá alakulatukat. Keczer Sándor százados, február 17-én, Hajdúszoboszlóról a következő tájékoztatást küldte Klapkának a szervezés állapotáról: „Kiküldetésem következtében folyó hó 2-án két tiszt kíséretében Debrecen városába érkezvén, azon a zászlóaljhoz tartozó Fáy hadnagy vezérlete alatt még Miskolcra ide utasított – 110 egyénből álló, félig felszerelt újoncokat átvettem; – említett tiszt urat az újoncok betanítására szükségelvén, – mint szintén Kazinczy főhadnagy és Zámory hadnagy urakat, kik Nyíregyházán töltött huzamosb betegeskedések után Debrecenben megjelentek, megtartottam, biztos lévén arról, hogy mint a zászlóaljnál feleslegesek, nagyobb számú újoncok kitanítására szükségeltetnek. – Ugyanis e folyó hó 5-én a zászlóalj kiegészítésére kívántató újoncokat előlegetesen szorgalmazván, a térparancsnokságtól 580 újoncokat nyertem, kik is folyó hó 10-ig általában felszereltettek.

Táborkar fővezére gróf (sic!) Vetter tábornok úr parancsa következtében e folyó hó 14-én tartalék csapattal Szoboszló hajdú városába kiindítottam, mely nevezett helyre említett napon meg is érkeztem, működéseim fő tárgyává tévén ezen fegyver nélküli csapatot rendenkénti, úgy szintén testületben gyakorlatokba oktatni.

Folyó hó 16-án 120 darab fegyvert nyertem, a fegyvertár üres lévén, oda utasítottam, miszerént időnként kisebb számban fegyverek csapatom számára kaphatók leendenek.”

S miközben a volt 20. honvédszászlóalj katonái a főhadszíntéren operáló I. magyar hadtest kötelékében részt vettek a tavaszi hadjárat küzdelmeiben, az új zászlóalj Bányafy Ferdinánd őrnagy vezetésével Északkelet-Magyarországon maradt, és harcolt tovább a hazáért és a szabadságért.³⁷

³⁷ Idézet: HL 1848-49 13/452.; HL 1848-49 14/24.; Karsa Ferenc, 1993. 115.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

- 1848–49.: HL Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc iratai
Bona Gábor I-III.: *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban I-III. kötet.* Bp., 1998–1999.
Bona Gábor, 1988.: *Kossuth Lajos kapitányai.* Bp., 1988.
Bona Gábor, 2000.: BONA GÁBOR: *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban.* Bp., 2000.
Borus József, 1975.: BORUS JÓZSEF: *Dembinski fővezérsége és a kápolnai csata.* Bp., 1975
Dér – Hajagos: *Az 1848–49-es I. magyar hadtest iratai I.* A bevezető tanulmányt írta, az iratokat válogatta, és sajtó alá rendezte: Dér Dezső és Hajagos József, A Heves Megyei Levéltár forráskiadványai, Eger 2002.
Dér – Hajagos – Hermann: *Az 1848–49-es I. magyar hadtest iratai II.* A bevezető tanulmányt írta, az iratokat válogatta és sajtó alá rendezte: Dér Dezső, Hajagos József és Hermann Róbert, A Heves Megyei Levéltár kiadványai 10. Eger 2004.
Dér Dezső, 2001.: DÉR DEZSŐ: Az északi hadtest létrejötte. Szervezési problémák és katonai kudarcok 1848–49. fordulóján. *Aetas*, 2001/2. 104-133.
Dér Dezső, 2002.: DÉR DEZSŐ: A felső-tiszai hadtest. Az újjászervezés nehézségei és az első győzelmek 1849 januárjában. *Hadtörténelmi Közlemények* 2002/3. 703-736.
HL: Hadtörténelmi Levéltár
HM: H 75 Hadügyminisztérium. Általános iratok
Karsa Ferenc, 1993.: KARSÁ FERENC: *Szabadságharcos napló.* S. a. r.: Bona Gábor. Bp., 1993.
MOL: Magyar Országos Levéltár
ONÓHt: H 92 Az Országos Nemzetőrségi Haditanács iratai